

тешко може да се уклопи у Евагријев систем, још теже да из њега произиђе, о чему гласно сведочи управо ћутање о онтолошкој и социологијској позицији Оваплоћења. Другачију контекстуализацију истог монашког теолошког аскетског наслеђа можемо да пронађе-

мо код Св. Максима Исповедника који потиче из исте традиције, често користи исте појмовне оквире и исте мотиве као Евагрије, али који овим питањима сасвим другачије приступа.

Александар Ђаковац

**Christian Gnllka (Hrsg.), «ΧΡΗΣΙΣ» (Chrêsis) : Die Methode der Kirchenväter im Umgang mit der antiken Kultur :
Chrêsis I : Der Begriff des rechten Gebrauchs**

2. erweiterte Auflage, Schwabe Basel 2012
333 S. ; 5 Abbildungen in Farbe; 24 cm
ISBN 978-3-7965-2833-0

**Christian Gnllka (Hrsg.), «ΧΡΗΣΙΣ» (Chrêsis) : Die Methode der Kirchenväter im Umgang mit der antiken Kultur :
Chrêsis II: Kultur und Conversion**

Schwabe Basel, 1993
201 S. ; 24 cm
ISBN 978-3-7965-0951-3

**„Chrêsis“ (χρησις) – о методама Отаца Цркве
у општењу са античком културом**

Ово комплексно дело о прилазу Отаца Цркве Христове вишеслојном наслеђу антике, из пера др Кристијана Гнилке, професора класичне филологије из Базела, које је још у првом издању 1994. године изазвало велико интересовање међу проучаваоцима патрологије и класичне филологије,

недавно је објављено у другом, допуњеном издању – 2012. г. у Базелу.

Шта значи χρησις?

Овај појам означава дословно „правоверну примену“ [паганског знања, односно паидеје], али и „ставити [нешто] на располага-

ње“. Сходно управо објављеном 5. издању Новог Завета [*The Greek New Testament*, 5. revidierte Auflage, Stuttgart 2014], $\chi\rho\eta\sigma\iota\varsigma$ може означавати и „функцију“ или „релацију/однос“. Појмом „тачне, веродостојне примене“ (*chrêsis dikaía, usus iustus*) или напосто „примењивањем/употребом“ означавају Свети Оци Цркве предање које потиче још из прехришћанског мишљења и које има дугу историју. Сазнање да посед ништа не вреди ако није правилно употребљен, почива на општој животној опитности, а у филозофској дискусији и научним рефлексијама он добија у термилошкој оштрини и прецизности. Аутор употребљава метонимијски принцип сликовитог поређења којим су се Свети Оци служили, видевши у раду пчела слику „*chrêsis dikaía*“. Као пример служе пчеле које слећу на полен, али исисавају и сакупљају само оно што је „употребиво“ за „саће“, односно лучење/изнедрене нове супстанце – меда.

Представљању основног појма следи, на егземпларан начин, његово испитивање у областима античке културе (педагогије, етике, књижевности, уметности и сл.). При свим тим аналитичким читањима централно методолошко начело је на снази – „дијакриза синкретизма“, односно критичко осветљење преображаја политеистичке антике у хришћанско учење (догму), то јест

детаљни опис унутрашњег процора вишеслојног света грчко-римске антике у хришћанство.

Класични филолог Кристијан Гнилка, рођен 1936. г. у Шлезиви, студирао је класичну филологију у Бону, Минхену и Риму. Дисертацију је одбранио 1962.

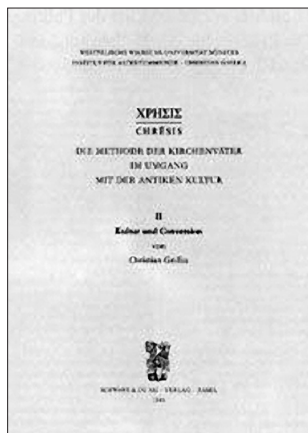
г. у Бону, а његов хабилитациони рад о Пруденцијусу прихваћен је 1972. г. у фаху класичне филологије на Универзитету у Бону. Потом је био професор у Франкфурту на Мајни и Минстеру. На Вестфалијском универзитету у Минстеру је био директор Института за класичне старине до 2002. године. Данас је Гнилка професор емеритус у Минстеру.

Прва свеска $\chi\rho\eta\sigma\iota\varsigma$ -а: Појам „правоверне примене/употребе“

У овој студији се испитује историја појма *chrêsis* кроз хронолошки лук од софиста (око 400 година пре Христа) до византијских аутора у 7–8. веку после Христа. У њој се показује да су се Оци Цркве служили централним појмом античке етике (медицине и јуриспруденције) да би своје сопствено искуство тиме индирект-

но пренели потоњим генерацијама. Једно поглавље је посвећено слици рада пчела као описа при-

ступа Отаца Цркве од Тертулијана до Јована Дамаскина. Гнилка долази до основаног фацита да су „црквени мислиоци проблеме са наслеђем не-

хришћанске културе видели у свој оштрини“. Гнилка говори у овом контексту о „теологији ослобођења“ и вели да је при „ослобођењу“ реч о свесном поступку који следи (*ad Dei litteras*) једном циљу, ван паганизма античке културе и изнад људског сазнања.

Друга свеска *χρησις-а*: Култура и конверзија

Друга свеска почиње Пилатовим питањем „Шта је истина?“. Римљанин Варо (*Varro*) је могао на ово питање једнако скептично да одговори као и Пилат. У сукобу између Амвросија и Симаха, Гнилка симпатише Амвросија, док за „модерни појам толеранције“ не мари. Лактанције је, вели аутор, понудио „театар појма *chresis(a)*“: ту је било речи о „очувању употребивог и искључењу неупотребивог, јачању истини-

тог и испирању обмане/заблуде“. Блажени Августин је паганству признао „стремљење небеском Дому“, односно сматрао да „постоји један пут који у основи води онуда куда и остали стреме“. Ту исту линију види Гнилка и у прокламацијама Другог ватиканског концила. Начело да народ ваља оставити оригиналној религији и култури заступали су и „најогорченији непријатељи хришћанства, као Келс, Јулијан Апостата, Симах... У окрутној борби против њих пробили су се мисионари ране Цркве Христове – да обрете народ од паганизма ка хришћанству“.

У поглављу „О чувању и промени“ биће испитан појам промене (*metarhythimizein*) код Климента Александријског или појам метаморфозе (преображаја) код Григорија Ниског. Појам „повратка нечега“ је употребљавао Св. Јован Златоусти при тумачењу речи Ап. Павла о „Непознатом Богу“: име „Бог“ на једном натпису је „једном, истинитом Богу натраг враћено“. Речи могу да оплемењују. „Зачини и сољење“ подсећају на алегорију о квасцу.

Поглавље о „Култури конверзије“ почиње преобраћењем Кипријана које хвале црквени Оци Григорије Назијанзин и Блажени Августин. Следе речи да је то „зрење и подмлађивање“. „Промена културе је одлика хришћанства“ стоји у знаку цитата Ап. Павла. У сличном правцу упућују и

цитати из *Exhortation Apostolica Evangelii Nuntiandi* папе Павла VI из 1975. године. За овим следи опсежан материјал у одсеку названом „Начело очишћења“. Полемика са паганима је водила разорењу њиховог храма: „Да ли се још може говорити о очувању културе?“ Аутор одговара позитивно на ово питање. При томе је важно да се „обрати пажња да се очувају границе које су биле крајњим средствима изложене“.

Гнилка осветљује разарање келтског храма од стране Мартина из Тура и користи пример омилије Блаженог Августина на освећењу једне цркве. У сасвим различитим поступцима види Гнилка један принцип: „Ми не можемо Августина сматрати толерантнијим од епископа из Тура. Оно што је у једном случају било могуће, то у другом није могло бити.“ При разарању једног паганског храма у Јерусалиму наредио је цар Константин да се и камење темеља разнесе, јер је било „нечисто“. О томе вели Гнилка: „Било је ту разлога да се ритуал очишћења практикује по начелу времена, простора или околности, али при свему је евидентно да он не ишчезава. Отуда он неће прерасти у начело толерантности, либералности

или широкогрудости у уопштеном смислу те речи“. Говор који Пруденције цару Теодосију ставља у уста налаже јасно очување уметничких дела. Али Гнилка упозорава да то не настаје из „великосрдачности, толерантности, помирљивости или сличних мотива“. Пруденције је у истој мери толерантан као и Амвросије, Августин, Св. Григорије или било који од Отаца Цркве.

Централни ерминевички кључ у сагледавању појма $\chi\rho\eta\sigma\varsigma$ кроз контекстуалне/ситуативне каскаде онога што аутор зове „дијакриза синкретизма“, односно критичког осветљења преображаја политеистичке антике у хришћанско учење, нашло је у овом Гнилкином делу свој парадигматични израз. Отуда ово дело, и мимо филолошке комплексности и историјској ерудицији, препоручујемо свој православној јавности.

У овом другом, проширеном издању, прикључена су и нека нова поглавља. Регистар садржи и грчке и латинске термине, индекс појмова и личних имена. А обојена илустрација приказује једину сачувану представу персонификованог $\chi\rho\eta\sigma\varsigma$ (a) на једном античком мозаику.

Зоран Андрић

